

V OBJEMU RIMSKEGA IMPERIJA
OD EMONNE
DO KARNIJA,
OD CELEJE
DO PETOVIONE
V I T R I N A M E S E C A

17. 6.- 29. 9. 2014, GORENJSKI MUZEJ, MESTNA HIŠA

REPORTAŽE

V OBJEMU RIMSKEGA IMPERIJA OD EMONE DO KARNIJA, OD CELEJE DO PETOVIONE

Rimsko cesarstvo na začetku 2. stoletja po Kr.

Ostanki rimskega
gledališča v Trstu
(Foto G. Sepe)

Pred dvema tisočletjema so Rimljani osvojili najpomembnejše dežele starega sveta. Rimski imperij je postal mreža dobro oskrbovanih mest, cest in mostov, povezovalnih kanalov in pristanišč. Iz nekdanjih kraljestev so se v Rim stekale reke bogastva in na stotine tisočev sužnjev. Nasilna rekrutacija, zasužnjevanje, davki, odvzem plodne zemlje in preseljevanja staroselskih skupnosti so bile značilnost rimskega vladanja.

Na naših tleh so Rimljani zgradili prva mesta. Današnja Ljubljana, Celje in Ptuj so zrastle na tleh antične Emone, Celeie in Petovione. Edino Neviodun, nekoč pomemben rimski pristan na Savi, je danes zgolj eno od arheoloških najdišč v bližini Brežic.

Malokdaj se zavedamo, da so bila rimska mesta ne le upravna, gospodarska in verska, temveč tudi kulturna središča z gledališči, s knjižnicami in z amfiteatri. Mesta so bila zelo sodobno komunalno urejena. Vodovodi, kanalizacija, javna kopališča in stranišča ter stanovanjske hiše s centralno ogrevanimi prostori so bili običajni del tedanje urbane kulture.

Na zahodnem delu rimskega cesarstva je kmalu prevladala latinščina. Spričo tega, da staroselska ljudstva niso poznala pisave, so v zelo kratkem času utonili v pozabo mnogi stari jeziki. Z njimi so ugasnile številne stare evropske kulture, pozabljeni so bili prastara znanja, verovanja in vrednote.

Romanizacijo, kot imenujemo širjenje rimske kulture, lahko primerjamo s sodobno globalizacijo. K njej spadata ne le potrošništvo in prevzemanje tujih navad, prinaša tudi zanemarjanje slovenske kulture in pospešuje rabo tujk ter nekritično uvajanje angleščine.

Rekonstrukcija rimskodobnega mesta Emona
(MGLM Ljubljana)

Rimski zid na ljubljanskem Mirju
(Arhiv MGML, foto Matevž Paternoster)

Steklena posoda, odkrita v enem od grobov severnega
emonskega grobišča
(foto Igor Lapajne, MGML Ljubljana)

EMONA

Emona je bila pred 2000 leti zgrajena na prostoru današnje Ljubljane. Obdana je bila z mestnim obzidjem s 26 stolpi, s štirimi glavnimi in z več stranskimi vrati. Na forumu, ki se je razprostiral v bližini Drame, so stale najpomembnejše mestne stavbe. Forumsko ploščad so obrobjali stebrišče s kipi pomembnih mož in počastitvenimi napisi, vrsta trgovinic in tempelj. Rimska mesta, tudi Emona, so bile podobe Rima v malem.

Po rimskem običaju so se pokopališča razprostirala vzdolž mestnih vpadnic. Grobne parcele najpremožnejših so ležale najbližje cesti. Kamniti nagrobniki z napisi in s kipi umrlih so mimoidoče opozarjali na imenitne mestne družine. Na nagrobnikih so bili poleg imena umrlega zapisani tudi njegov poklic, leta, ki jih je dočakal, in imena žalujočega, ki je dal spomenik postaviti.

Severno emonsko grobišče se je začenjalo na današnjem Kongresnem trgu in je segalo vse do Gospodarskega razstavišča. Manjše pokopališče se je raztezalo ob vzhodni cesti za Siscijo, zahodno grobišče pa je bilo odkrito pod današnjo Tržaško cesto. Do zdaj je bilo odkopanih več kot 3000 emonskih grobov. Ker so po tedanji navadi umrle spremljali v onstranstvo hrana in pijača, nakit in najljubši osebni predmeti, so grobovi eden najpomembnejših virov našega poznavanja življenja v Emoni.

Emona ni bila veliko mesto, v času največjega razcveta najverjetneje ni štela mnogo več kot 3000 prebivalcev. Bila pa je najvzhodnejše mesto rimskodobne Italije in imela je pomembno politično ter strateško vlogo. Njeno mestno ozemlje je vključevalo tudi Gorenjsko. Tam so ležale številne posesti s podeželskimi vilami emonskih kolonistov. Ena takih je bila nedavno odkrita v Mošnjah na Gorenjskem.

KARNIJ. POSTOJANKA V OBJEMU EMONE

Zustanovitvijo Emone je Gorenjska pripadla njenemu mestnemu območju. Zgodnjerimska postojanka na tleh današnjega Kranja je nastala na prostoru starejšega, prazgodovinskega naselja. Postojanka je bila upravnega značaja, po arheoloških najdbah sodeč je bila tu nastanjena tudi manjša vojaška posadka.

Rimska vojska je v času zgodnjerimskega imperija nadzorovala razdelitev plodne ravnice med koloniste in morda tudi razselitev staroselskega prebivalstva. K nalogam vojske je spadala tudi ureditev državnih cestnih povezav, ki so na Gorenjskem vodile prek alpskih prelazov v Norik in notranjost Italije. Temu je sledila intenzivna romanizacija, ki je toliko zabrisala jezik in običaje staroselskega prebivalstva, da danes ne poznamo več ne njihovega imena ne jezika.

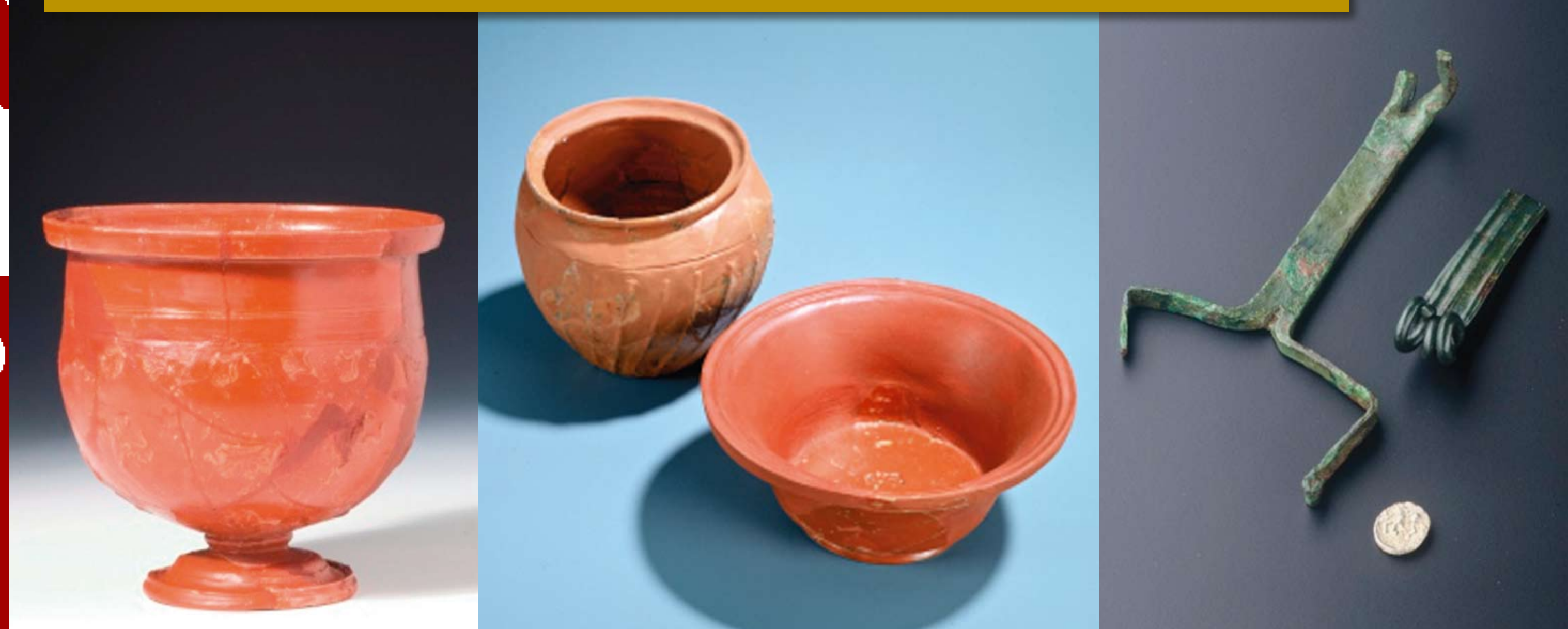
Na prostoru današnjega starega Kranja je bilo odkritih mnogo arheoloških predmetov, večina so iz pozne dobe cesarja Avgusta, ko je bila ustanovljena Emona, v Kranju pa je nastala manjša rimska postojanka. Odkriti so bili ostanki rimske vojaške opreme, iz Italije in Grčije uvoženo namizno in transportno posodje za olje in vino ter ribje omake in tudi nakit po rimski modi. Veliko je tudi najdb staroselskega nakita in posodja.

Nove arheološke raziskave so odkrile, da je bil Kranj v času rimskega imperija neprekinjeno poseljen. V pozni antiki, po zatonu Zahodnega dela cesarstva leta 476, se je zaradi vdorov barbarskih ljudstev spremil v eno najpomembnejših trdnjav ob zgornjesavski poti v Italijo. Tedaj je neznani geograf iz Ravene med naštevanjem naših krajev navedel ime Karnij – v njem zlahka prepoznamo predhodno ime našega mesta.

Karnij, postojanka v naročju Emone
(Arhiv Gorenjskega muzeja Kranj, Foto V. Doberlet)

Iz Italije uvoženo keramično posodje in bronast nastavek za perjanico z rimske vojaške čelade
(Foto T. Lauko)

Ob izkopavanjih na Glavnem trgu, tik pred gostilno Stari Majr, sta prišla na dan vrč in amfora za grško vino iz zgodnje rimske dobe
(Foto R. Urankar)

Mošnjah, ki je bila odkrita leta 2006 med gradnjo gorenjske avtoceste. Vila je bila zgrajena v 1. stoletju po Kr., z manjšimi prezidavami je bila v uporabi skoraj dvesto let.
(ZVKD Kranj)

CELEIA

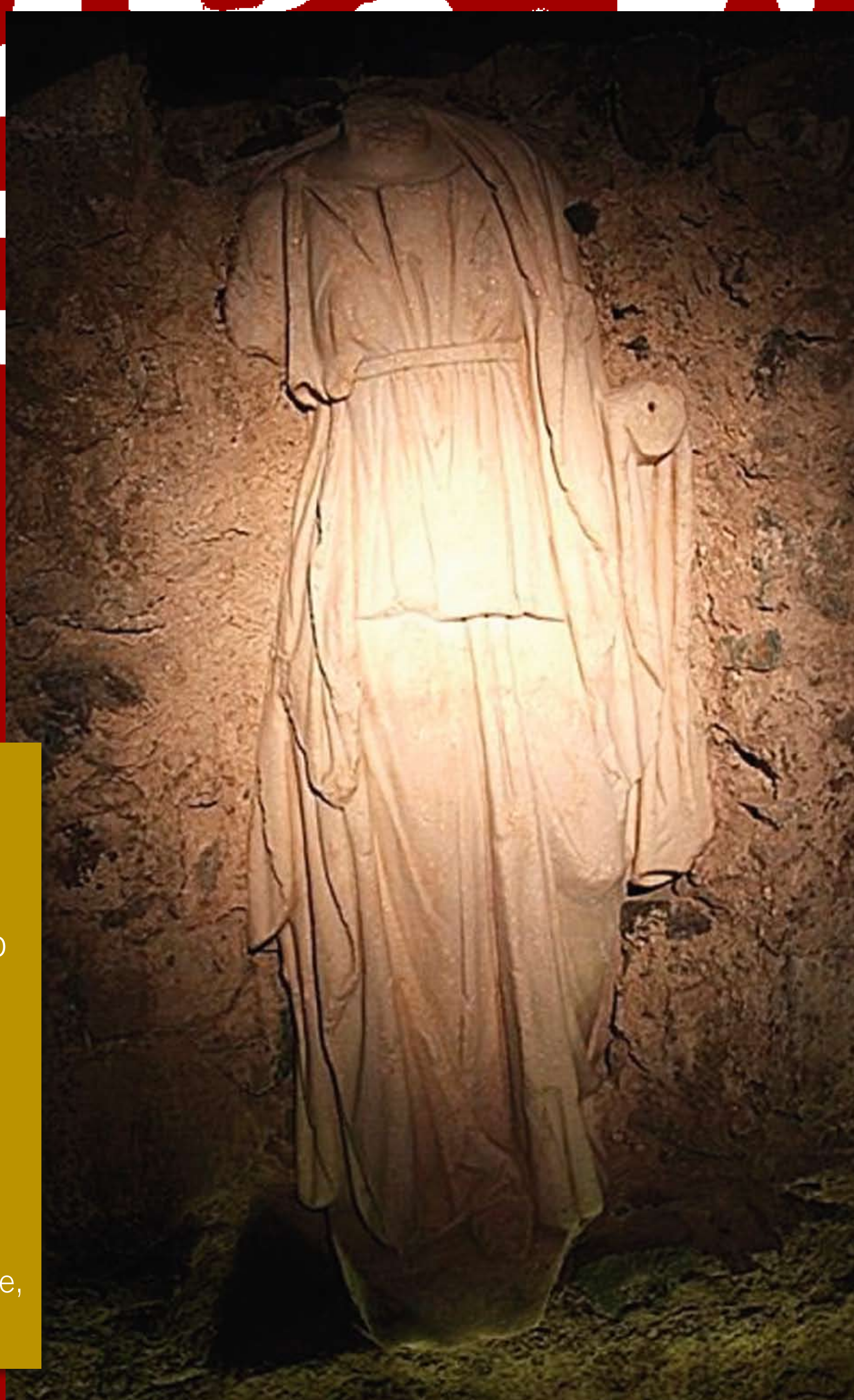
???

(Foto: ???)

Podoba aristokratske celeianske družine. Medtem ko je mož upodobljen v rimski togi, je žena odeta v noriško nošo s tradicionalnim nakitom.

(Foto ??? Pokrajinski muzej Celje)

Marmorni kip rimske cesarice, ki je krasil antično Celeio. Celjski grofje so sodili med najpomembnejšo in zelo izobraženo evropsko aristokracijo. Zavedali so se bogate preteklosti mesta in antične spomenike vzdali v zidovje srednjeveškega knežjega dvora v Celju.

(Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje, Foto J. Krajšek)

Staroselska, predrimska Celeia je bila eno od petih upravnih in verskih središč Rimljanom naklonjenega Noriškega kraljestva, ki se je razprostiralo na ozemlju današnje Avstrije in slovenske Štajerske. V Celeji je bila keltska kovnica noriških srebrnikov, ki so jih samo v strugi Savinje našli več kot 11 000. Kot lahko razberemo iz napisov in upodobitev na nagrobnikih, je bila noriška aristokracija ob priključitvi kraljestva rimskemu imperiju izobrazena že po rimskih manirah in latinsko pišoča. Polatinjena so bila celo njihova lastna imena. Noriško nošo so nosile le še tamkajšnje ženske. Bi danes temu rekli kolaboracija?

Rimsko mesto je bilo ustanovljeno sredi 1. stoletja po Kr., za časa cesarja Klavdija. Njegovo uradno ime je bilo Municipium Claudium Celeia in je sodilo med bogata antična mesta. Mestno upravo je vodila domača, keltska, že povsem romanizirana aristokracija. Mesto je zrastle ob bregovih Savinje, obdano je bilo z obzidjem in imelo je vse, kar so morala imeti rimska mesta: forum, templje, široke in tlakovane ulice, pločnike in pod njimi speljano kanalizacijo ter kopališča, delavnice in trgovine ter zidane hiše, okrašene s freskami in z mozaiki. Konec 3. stoletja je mesto razrušila katastrofalna poplava, a so ga kmalu spet obnovili.

Celeia je premogla nenavadno razkošen, marmornat okras javnih prostorov in zgradb. Po najnovejših odkritjih sklepamo, da je imela najmanj 15 000 prebivalcev. Celeia je bila sedež škofije, delovanje tamkajšnjih škofov pa se je ohranilo še v čas naselitve slovanskega življa.

Poznorimsko mesto, ki je bilo precej manjše od zgodnjeantičnega, je po velikosti še vedno močno presegalo srednjeveško knežje mesto. Kot dokazujejo številna arheološka odkritja in lahko sklepamo po skoraj nespremenjenem imenu, se je poselitev Celja skozi tisočletja nadaljevala domala nepretrgano.

PETOVIONA

???

(Foto??)

S prodorom Rimljanov se je na današnji spodnji Hajdini, na desnem bregu Drave, utaborila VIII. legija Avgusta. Sredi 1. stoletja po Kr. jo je zamenjala XIII. legija Gemina. V bližini je zrastlo veliko trgovsko in obrtno naselje.

Konec 1. stoletja se je vojska umaknila. Novo civilno mesto z imenom colonia Ulpia Poetovio je zrastlo na levi strani reke, med grajskim gričem in Panoramo. Mesto je dobilo mnoge urade in sedež ilirskih carin za vse blago, ki je potovalo med Alpami in Črnim morjem. Doselili so se številni uradniki, bankirji, računovodje in inšpektorji. Mnogi so prišli z vzhoda, z njimi so se v mestu razširili grški jezik, vzhodna verstva in obredja.

Med najbolj znanimi je kult peržanskega boga Mitre, ki ga je častilo predvsem vojaštvo in uradništvo. Na Ptujju je bilo odkritih kar pet Mitrovih svetišč, mitrejev.

Obsežna je bila tudi petovionska krščanska skupnost, mesto je zgodaj dobilo sedež škofije. Prvi znani škof je bil sv. Viktorin, razlagalec Biblije in cerkveni oče. Umrli je mučeniške smrti za časa cesarja Diokleciana, okoli leta 304. Iz Viktorinovih spisov je razviden multikulturen značaj mesta, ki je poleg odlične urbane urejenosti premoglo tudi knjižnice, gledališče in skoraj gotovo tudi amfiteater, ki pa še ni odkrit. Morda je ležal kje v bližini legijskega tabora, za katerega je znano, da ga je Drava odplavila konec 3. stoletja.

Petoviona je bilo bogato in mogočno mesto z okoli 40 000 prebivalcev. Bilo je središče številnih obrtnikov in trgovcev, ki so s svojimi izdelki trgovali vse do Črnega morja. Navkljub neizmerno bogati, v svetu poznani in občudovani arheološki dediščini pa si danes tamkajšnjih arheoloških zbirk ni mogoče ogledati.

Kip Mitre z žrtvenim bikom, iz prvega mitreja na Ptujju (Foto??)

Zlati nakit iz Petovione (Foto??)